

VÄSTERÅS ORNITOLOGISKA KLUBBS INFORMATIONSBLAD ÅRG 9 1984 NR 2

Utgiven av Västerås Ornitologiska Klubb-VOK och utkommer med fyra nummer per år.

REDAKTÖR : Åke Berg Flogstav. 81 b 752 63 Uppsala 018/463018
I redaktionen : Inga Lindell
ORDFÖRANDE : Per Magnusson Syrenv. 92 722 43 Västerås 021/330197
SEKRETERARE : Martin Green Ringduveg. 141 724 70 Västerås
021/353582
KASSÖR : Ulf Carlson Byggmästarv. 20 734 00 Hallstah.
0220/15606
RAPPORTKOMMITTÉ : Martin Green (Rapportmottagare), adress se ovan.
Daniel Green, Hans-Olof Hellkvist och Thomas Skoglund.

Västerås Ornitologiska Klubb c/o Martin Green Ringduvegatan 141 724 70 Västerås.
Medlemskap i VOK erhålles genom att sätta in 40:- på postgiro 1 13 30-8.

TOFSVIPA OCH STORSPOV I VÄSTERÅS KOMMUN 1984

Martin Green

På grund av att båda arterna uppgetts minska i antal utlyste VOFs styrelse dem som landskapsinventeringsarter för Västmanland 1984. Detta för att få en bild om de nuvarande bestånden och därmed ett jämförelsematerial till en ny inventering om att antal år.

I egenskap av VOFs kommunombud i Västerås tog jag på mig ansvaret för vår del. Ett upprop i VOK Info nr 2:84 gav ett mycket kyligt gensvar, ingen hörde av sig. Därför beslöt jag att själv utföra inventeringen, då jag ändå var ledig hela våren.

Metodik

Jag tog mig runt kommunen per cykel och besökte främst de delar där arterna kunde tänkas finnas. Från början hade jag tänkt att besöka alla områden två gånger, men det visade sig att jag bara hann med detta i den delen av kommunen som ligger S om E18. Norr om E18 belägna delar besöktes bara en

gång tyvärr (i mitten av maj). Därmed får man väl säga att i det i sistnämnda område bara blev en översiktlig kontroll. Nåväl, inventeringen genomfördes mellan 25.4 och 25.5. Totalt användes 12 dagar eller ca 100 timmar för fältarbetet. Parräkning var metoden för storspov och boräkning (räkning av ruvande fåglar) för tofsvipa. Dock togs även par i lämplig häckningsbiotop under maj med för tofsvipan. Varje lokal avspanades noga med tubkikare så lång tid som jag tyckte behövdes för att upptäcka samtliga ev vipor och spovar i området. Några bobesök har inte gjorts, dels pga den enorma tid det skulle ha tagit och dels för att tanken på att klafsa omkring på en mängd åkrar och få en massa uppretade jordbrukare på halsen inte roade mig. Det var väl heller inte syftet med denna inventering att gå in på noggranna häckningsbiologiska studier.

Dessa iakttagelser som gjorts under min inventering har sedan kompletterats med både en del egna iakttagelser och några andras observationer lite senare på säsongen.

En del lokaler som högst sannolikt håller i alla fall tofsvipor, besöktes ej av olika anledningar. Det gäller då Ridön, Stavholmen och flygfältsområdet vid f d F1. Sammanlagt kan det kanske röra sig om ett 20-tal par vipor i dessa områden.

RESULTAT

Tofsvipa

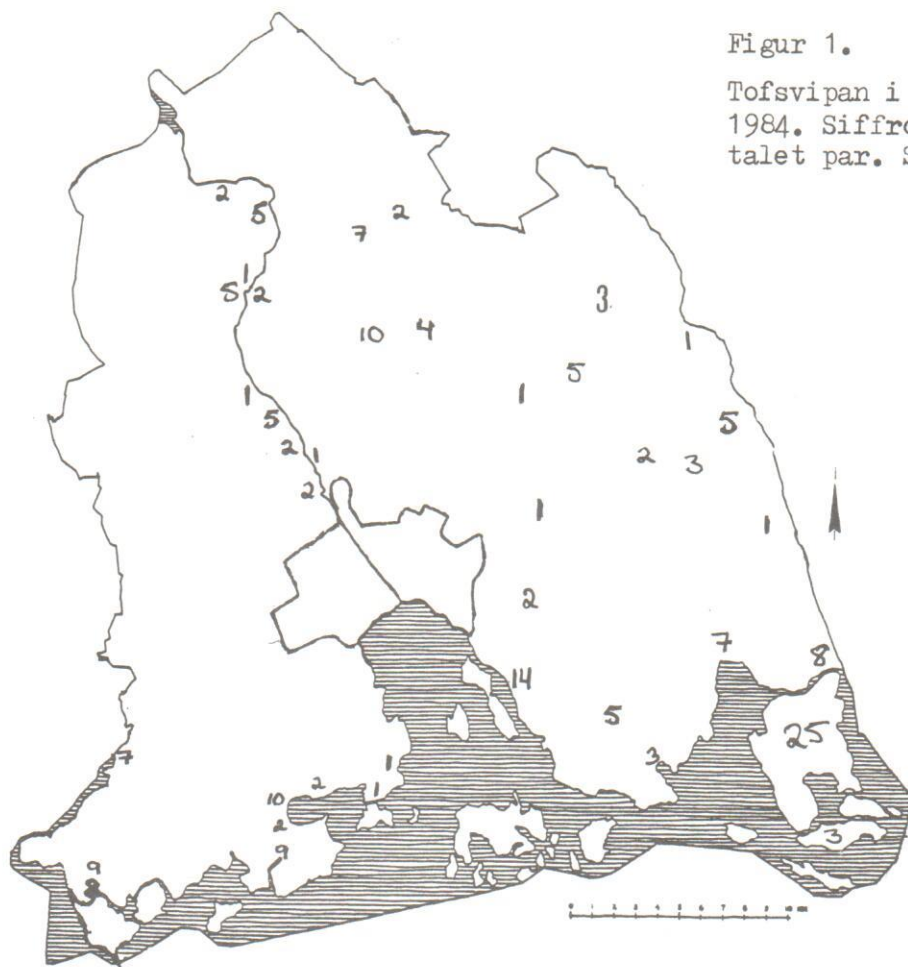
Totalt hittades 187 par i kommunen, fördelade på 156 par (83 %) på åkermark, 11 par (6 %) på slättervall och 20 par (11 %) på ängsmark. Med ängsmark avses här f f a betad mark.

Den geografiska fördelningen kan ses i figur 1 och tabell 1.

Tofsvipan är ju en art vars häckningsbiotoper stått under mänsklig påverkan under en lång tid. Främst har de betade fuktängarna varit dess tillhåll då de uppfyller båda tofsvipans krav, relativt kort vegetation och närhet till vatten, men i och med ändrar markanvändning under senare tid har ju dessa biotoper försvunnit alltmer. Därmed har arten även accepterat åkrar som häckningsplats även om detta kan vara till men för arten (tas upp lite senare). Där betade fuktängar finns föredras dock dessa i allmänhet (1).

Om man då tittar på vårt material finner man att den övervägande delen häckar på åkermark, något som väl visar den brist på hävdade fuktängar som råder här hos oss. Vatten var det ja, inget av paren i Västerås kommun häckade mer än högst några hundra meter från någon form av vatten. Varför är vatten då så viktigt? Jo, genom den ökade insektsfaunan vid vatten drar sig tofsvipan dit för att föda upp sina ungar. Mer insekter blir mer mat för ungarna (1).

I det område som inventerades två gånger kunde man lätt se hur utsatt tofsvipan är för det moderna jordbruket. Arten påbörjar ju sin häckning tidigt och har i allmänhet lagt ägg redan i slutet av april, dvs innan vårbrukets start. Av de totalt 88 paren på åkermark S om E18, tvingades 63 par (72 %) till omläggning pga att vårbruket spolierade förstakullen. Om man räknar in även de på vallar och ängar häckande paren blir siffran 63 av 116 (53 %), alltså över hälften av den totala populationen. Detta är ju inte bra då man vet att en andrakull i regel innehåller färre ägg än en förstakull och att ungarna vanligtvis har en mindre chans att överleva än de som föds ur en förstakull (1).

Figur 1.

Tofsvipan i Västerås kommun 1984. Siffrorna anger antalet par. Summa 187 par.

Sedan tillkommer jordbrukets besprutningsomgång i slutet av maj, en hög naturlig predation och dåligt väder, något som drabbar de markhäckande arterna tämligen hårt. Att vara tofsvipa är ett hårt liv redan från början som blir hårdare genom att de tvingas häcka på åkermark.

Vad finns då att göra? Först och främst måste vi slå vakt om de betade fuktängar vi har kvar och dessutom restaurera de ängar som nu inte har någon hävd. Genom dessa åtgärder ger vi vipan ett större alternativ till den nuvarande åkerhäckningen. Annars ser jag det som högst troligt att vipan på lång sikt kommer att bli en alltmer sällsynt häckfågel här hos oss.

Till slut kan man ju diskutera om resultatet jag fått fram stämmer överens med verkligheten. Jag tror siffran jag fått fram stämmer ganska bra, men är litet för låg. Dels blev några lokaler tyvärr inte besökta och dels tror jag mig ha missat en del par, främst i området N om E18 där inventeringen som sagt blev tämligen översiktlig. En gissning på hur många par tofsvipor som finns i Västerås kommun är ca 250 par.

Tabell 1

Socken	Antal par tofsvipa
Rytterne	28
Dingtuna	17
Barkarö	4
Badelunda	3
Irsta	18
Kärrbo	4
Kungsåra	7
Ängsö	28
Björksta	18
Tortuna	7
Sevalla	3
Tillberga	1
Romfartuna	13
Haraker	7
Skultuna	27
Skerike	2
Summa	187

Storspov

Resultatet blev 16 par varav 15 (95 %) på åkermark och 1 (6 %) på slåttervall i anslutning till betad fuktäng. Den geografiska fördelningen kan ses i figur 2 och tabell 2.

Resultatet är kanske något överraskande då det vid den förra inventeringen, som gjordes 1977, endast hittades 7 par (2). Den inventeringen var dock mycket bristfällig, bl a besöktes bara 2/3 av kommunen, så någon ökning tror jag inte att det är frågan om.

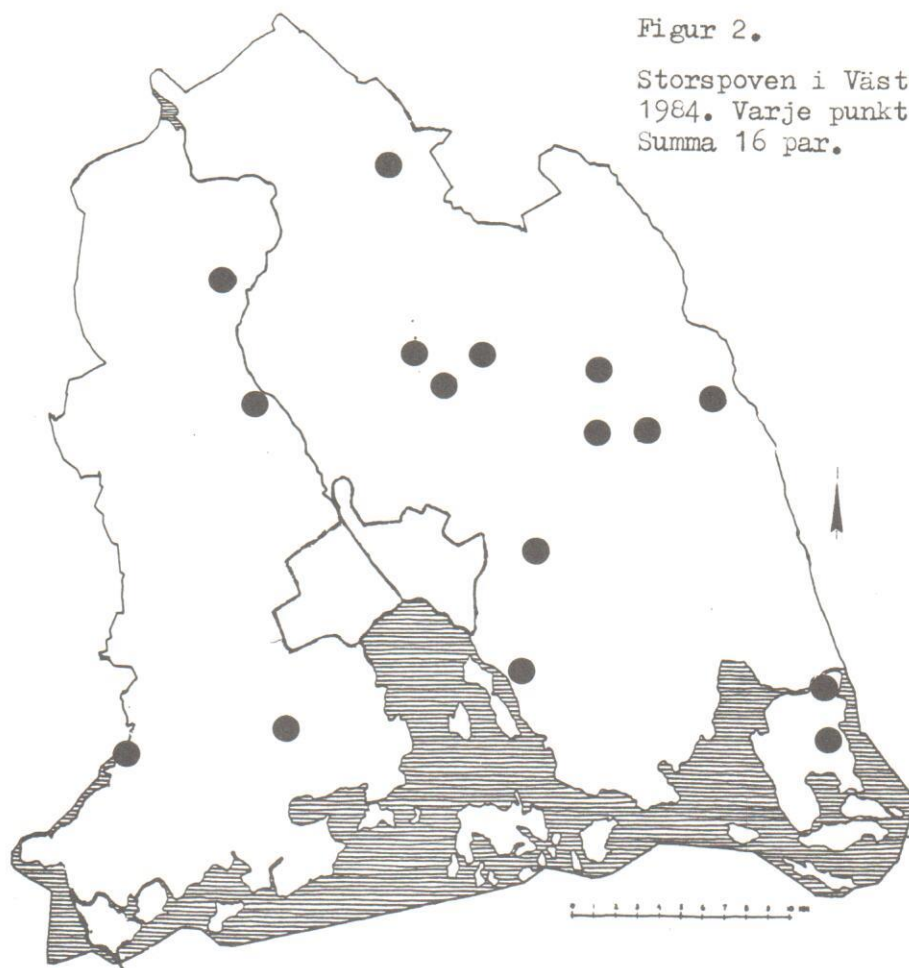
Intressant är att en stor del av paren finns på åkermark, även i detta fall måste det bero på brist av hävdad ängsmark. Åke Berg har i år studerat arten i Sala kommun och där finns så gott som alla par på olika typer av gräsmark. En biotop som alltså är tämligen ovanlig i Västerås kommun. Nämnas kan väl att Sala har en mångdubbelt större storspovpopulation än vi. (Åke Berg muntligt.)

Men här finns alltså spovarna på åkermark. De verkar föredra de något större jordbruksslätterna i mellersta delen av kommunen. Det är där vi hittar de flesta paren. Även för spoven verkar vatten vara av ganska stor betydelse. Samtliga par finns i relativ närhet av vatten av någon form (se tofsvipa).

Vårbruket är inte lika skadligt för spoven som för vipan. Detta pga dess något senare häckning. I stället tror jag besprutningsomgången i slutet av maj har större inverkan. Det är dock bara en teori som inte är bevisad. När det gäller häckningsframgången har inga speciella undersökningar gjorts, men jag vet att i området S om E18 lyckades i alla fall 2 av 5 par få ut minst en halvstor unge. Dessutom lyckades ett par som häckade strax N om E18 med samma sak och flyttade över till Sa delen i mitten av juni. Annars har rapporter inkommit som tyder på minst tre lyckade häckningar till.

Figur 2.

Storspoven i Västerås kommun
1984. Varje punkt anger 1 par.
Summa 16 par.

Hur kommer det då att gå för storspoven? Det lilla bestånd vi nu har i Västerås kommun är antagligen bara en rest av ett en gång betydligt större. I och med den brist på lämpliga biotoper som råder och ett förmodat dåligt häckningsresultat på åkermark ser framtiden dystert ut. Vi har ju heller inga myrar här, vilket annars är den biotop där det största antalet spovar häckar i Sverige (1), så på sikt kommer nog spoven att försvinna om ingen ändring av markanvändningen sker.

Till sist då, stämmer siffrorna för storspoven? Ja, jag tror det. Jag betvivlar att det finns något ytterligare par som jag inte hittat. Men kan inte siffran vara för stor? Nej, troligen inte. Jag har försökt att inventera så stora sammanhängande områden per dag. Annars är ju risken stor för dubbelräkning, då man vet att storspovarna kan röra sig ganska långa sträckor från sin häckningsplats.

Tabell 2

Socken	Antal par storspov
Dingtuna	2
Badelunda	1
Irsta	1
Ängsö	2
Björksta	1
Tortuna	3
Tillberga	2
Romfartuna	2
Skultuna	2
Summa	16

Anm: Med hävdad eller betad ängsmark menas alltså öppen ängsmark, inte hagmark o d.

Martin Green

- Litteratur: (1) Cramp & Simmons m fl - The birds of the Western Palearctic vol 3.
- (2) Skoglund & Virking - Storspoven i Västerås kommun 1977 VOK Info 3:77

FÅGELRAPPORTER 1.4 - 30.6 1984

Martin Green

Lommar - Doppingar

Ovanligt få storlommar observerades vid Ängsö under våren, endast 3 ex. Vid Asköviken sågs sammanlagt 12 ex varav 6 rastade den 24.4. 1 ex sågs sträcka norrut vid Ängsö så sent som 29.6.

En smådopping sågs och hördes i Asköviken 29.6. Andra fyndet de senaste årtiondena i alla fall.

Svanar - Gäss - Änder

Totalt sågs 32 sångsvanar sträcka norrut i kommunen mellan 1-15.4. Anmärkningsvärt är väl de 3 ex som flög österut över Ekeberga, Lundby 14.6. Sädgåssträcket bjöd inte på någon extrem toppdag denna vår. Bästa siffran räknades in vid Asköviken 29.4 då 180 ex sträckte förbi. Sammanlagt sågs 661 ex på nordsträck. Roligast var väl annars de sädgäss som rastade vid Boda mellan 8-18.4. Som mest sågs 124 ex rasta 11.4. Den 14.4 sågs en gammal bläsgås bland Bodagässen. På simandsfronten har det varit en ganska skral vår. Rapportrats har 18 obsar av bläsand (ingen flock över 10 ex),